

مجله مطالعات کتابداری و علم اطلاعات

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۳/۰۳/۰۵

دانشگاه شهید چمران اهواز، پاییز و زمستان ۱۳۹۴

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۴/۱۲/۰۵

شماره پیاپی ۱۶، صص: ۹۷-۱۱۰

روند تاریخی انتشار نشریات در دو دهه پس از انقلاب اسلامی در استان خوزستان

خدیجه گشاس^۱

چکیده

هدف: هدف از این تحقیق بررسی وضعیت روند انتشار نشریات بعد از انقلاب اسلامی و در محدوده‌ی سال‌های ۸۱-۱۳۵۸ در استان خوزستان می‌باشد.

روش: روش انجام پژوهش پیمایشی از نوع توصیفی است. جهت گردآوری اطلاعات مورد نیاز از پرسشنامه و در صورت لزوم مصاحبه استفاده شده است.

یافته‌ها: بر اساس یافته‌های پژوهش، فعالیت انتشاراتی ناشران متأثر از پدیده جنگ و مهاجرت، ناهماهنگی توأم با افت و رکود نشر، خاصه در سال‌های ۶۰-۵۸ و سال‌های ۶۰، ۶۳، ۶۷ و ۷۲ را برای نشریات در برداشته است.

نتیجه‌گیری: یافته‌ها نشان می‌دهند که از ۱۳ عنوان نشریه به ترتیب در دو بخش خصوصی و دولتی ۲۰۲۱ شماره و ۱۹ عنوان و ۲۹۴ شماره مربوط به بخش دولتی می‌باشد. فاصله انتشار نشریات با ۱۳ عنوان به ترتیب شامل هفته نامه، ماهنامه و فصلنامه و در بخش دولتی با همان تعداد شامل هفته نامه، ماهنامه، فصلنامه و سالانه بوده است. نشریات به ترتیب با ۱۳ عنوان به دو زبان فارسی و فارسی-عربی و در بخش دولتی، فارسی و فارسی-انگلیسی می‌باشد. یافته‌ها نشان داد که به دلیل وجود تفاوت فاحش میان تعداد ناشران در هر دو بخش همچنین فقدان رهنمودی خاص، امکان مقایسه اطلاعات و به دست آوردن تفاوتی معنی دار میسر نبوده است.

کلید واژگان: نشر نشریات، انقلاب اسلامی، خوزستان

---

^۱ کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع رسانی

مقدمه

یکی از مقوله‌های فرهنگی در روند توسعه و پیشرفت جوامع و به عنوان یکی از ابزارهای انتقال افکار، انتشارات به معنای اعم کلمه می‌باشد. از سوی دیگر تأثیر بازتاباننده و متحول کننده آن بر افکار عمومی و در اشکال و شیوه‌های گوناگون آن، ورقی از مثنوی هزارمن کاغذ تاریخ نشر به معنای اخص آن می‌باشد. از عمده‌ترین و مهم‌ترین عوامل اجرایی انتشارات و حمایت و جذب مخاطبین، ناشران و نمود هویت نشر آن‌ها می‌باشد. در ادوار گوناگون نشریات به عنوان جدیدترین یافته‌های علمی و تحقیقاتی از یک سو و از سوی دیگر آسیب پذیرتر بودن آن نسبت به منابع انتشاراتی دیگر همواره مطرح بوده‌اند. امروزه مطالعات و تحقیقات نشان می‌دهند که روند انتشارات از قبل از انقلاب اسلامی دچار فراز و نشیب و کاستی‌هایی بوده است و همانا شرایط اجتماعی، اقتصادی و سیاسی، بعد از انقلاب اسلامی با روندی صعودی - نزولی و گاه رکود، این ضعف‌ها و کاستی‌ها را بیش از پیش تقویت نموده است. در این راستا به نظر می‌رسد با سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های مدون و منسجم، بتوان راهکاری اساسی جهت بهره‌وری و بهینه‌سازی در روند انتشار نشریات ارائه نمود.

بیان مسئله

جهان قرن بیست و یکم، متغیری است که نه تنها استقلال خود را حفظ نموده، بلکه دایره انتشارات، ارتباطات و تعامل اطلاعاتی آن در بین جوامع آمیزه‌ای است که خود منجر به دسترس‌پذیری هرچه بیشتر اطلاعات در زمینه‌های متنوع موضوعی شده است. بدیهی است در این راه مشکلات و موانعی، این فرآیند را تضعیف می‌کند و تحت الشعاع خود قرار می‌دهد. بنابراین مسأله اساسی مورد نظر در این پژوهش آن است که دریابیم تصویر کلی وضعیت نشریات و عملکرد مدیران مسئول (اصحاب مطبوعات) بعد از انقلاب اسلامی در استان خوزستان (فروردین ۱۳۸۱-۱۳۵۸) چگونه بوده است. بر این اساس متغیرهایی نظیر: تعداد نشریات، دوره انتشار، زبان، موضوع، گستره توزیع و فاصله زمانی نشر، موانع و مشکلات و بالاخره مقطع تحصیلی ناشران در دو بخش خصوصی و دولتی مورد بررسی قرار گرفته است.

اهداف پژوهش

هدف کلی از بررسی حاضر نشان دادن وضعیت نشر نشریات دو دهه پس از انقلاب اسلامی در استان خوزستان می باشد. در این چارچوب کلی اهداف ویژه ای مورد نظر است که عبارتند از:

- شناخت و مشخص نمودن عوامل مؤثر بر تقویت و تضعیف نشریات.
- بررسی و تجزیه و تحلیل عوامل مؤثر بر انگیزه و عملکرد مدیران مسئول (اصحاب مطبوعات).
- شناسایی و بیان موانع و مشکلات عمده انتشار نشریات.

سؤالات پژوهش

۱. وضعیت انتشار نشریات در دو دهه بعد از انقلاب اسلامی در استان خوزستان چگونه بوده است؟
۲. زمینه های موضوعی نشریات بعد از انقلاب اسلامی در استان خوزستان چگونه است؟
۳. تحصیلات مدیران مسئول نشریات در استان خوزستان چگونه بوده است؟
۴. مدیران مسئول نشریات استان خوزستان در انتشار نشریات خود با چه موانع و مشکلات عمده ای روبرو بوده اند؟
۵. آیا میان تولید انتشاراتی بخش خصوصی با بخش دولتی بعد از انقلاب اسلامی تفاوت معنی داری وجود دارد؟

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر به روش پیمایشی از نوع توصیفی انجام شده است. ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش پرسشنامه و در صورت لزوم مصاحبه بوده است. جامعه مورد مطالعه شامل ۴۰ ناشر مجله چاپی دارای مجوز نشر در سراسر استان خوزستان اعم از خصوصی و دولتی می باشد که از این میان فقط از ۲۶ ناشر (۶۵ درصد) پرسشنامه دریافت گردید. لازم به ذکر است که این مقاله روند تاریخی انتشار نشریات را تا سال ۱۳۸۱ مورد بررسی قرار داده و بدیهی است که تداوم این روند به دلیل گستره ی موضوعی آن و پیشگیری از حجم مقاله در دوره ۱۰ ساله بعدی در مقاله ای جداگانه ارائه میگردد.

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

برای توصیف و تجزیه و تحلیل منابع چاپی نشریات در دو بخش خصوصی و دولتی، متغیرهایی مانند: تعداد نشریات، دوره انتشار، زبان، گستره توزیع، محل و فاصله زمانی نشر، توقف نشریات، موضوع، مقطع تحصیلی و بالاخره مشکلات و موانع عمده نشریات مورد مطالعه قرار گرفته است. در این بخش، یافته‌ها و داده‌های گردآوری شده در رابطه با پرسش‌های پژوهش به تفکیک مورد بررسی قرار گرفته است.

وضعیت انتشار نشریات بعد از انقلاب اسلامی در استان خوزستان چگونه است؟

همانطور که در جدول شماره ۱ نشان داده شده، داده‌ها بیانگر این است که تعداد نشریات منتشره در بخش خصوصی یعنی ۱۳ عنوان با (۲۰۲۱ شماره)، بیشترین فعالیت نشر یعنی ۶۵۸ شماره (۳۲/۵۶ درصد) در سال ۱۳۸۱ و کمترین تعداد ۷ شماره (۰/۳۵ درصد) مربوط به سال ۱۳۷۳ بوده است. یافته‌ها نشان می‌دهد، پس از انقلاب اسلامی، فضای انتشاراتی مساعدی حکمفرما بوده و تعداد نشریات استان رو به تزاید. لذا به دلیل مشکلات فنی و مالی و نیز شروع جنگ تحمیلی، تمامی آنها از کار بازماندند و پس از یک وقفه قابل انتظار در سال ۱۳۷۳ شمسی، اولین نشریه استان با عنوان هفته نامه نور خوزستان فعالیت خود را آغاز نمود. با وجود آمدن این زمینه مساعد برای فعالیتهای مطبوعاتی و تغییر نگرش‌ها، نشریات دیگری با دریافت مجوزهای^۱ مربوط منتشر شدند که تا پایان سال ۱۳۷۹ تعداد آنها اعم از دولتی و غیردولتی به ۱۹ نشریه رسید (واحدی، ۱۳۸۰). لذا تا پایان سال ۱۳۸۱ تعداد شماره‌های بیشتری نسبت به سال‌های قبل منتشر شده‌اند.

از نظر فاصله انتشار، نشریات مورد بررسی به سه گروه تقسیم می‌شوند که عبارتند از هفته نامه، ماهنامه و فصلنامه که بیشترین تعداد نشریات هفته نامه‌ها با تعداد ۲ شماره (۲۰ درصد) در سال‌های ۱۳۷۳، ۱۳۷۷ و ۱۳۸۰، ماهنامه‌ها با ۲ شماره (۵۰ درصد) در سال‌های ۱۳۷۸ و ۱۳۷۹ و سپس فصلنامه‌ها ۱ شماره (۵۰ درصد) مربوط به سال ۱۳۷۸ می‌باشند. از نظر زبان نیز، نشریات به دو گروه تقسیم می‌شوند: نشریات فارسی زبان و نشریات فارسی-عربی. بیشترین

۱- ماده ۱۶. فصل پنجم. شرایط متقاضی و مراحل صدور پروانه. صاحب امتیاز موظف است ظرف شش ماه پس از صدور پروانه، نشریه مربوطه را منتشر کند و در غیر اینصورت با یک بار اخطار کتبی و دادن فرصت پانزده روز در صورت عدم عذر موجه اعتبار پروانه از بین می‌رود، عدم انتشار منظم نشریه در یک سال نیز اگر بدون عذر موجه (به تشخیص هیأت نظارت) باشد، موجب لغو پروانه خواهد بود.

روند تاریخی انتشار نشریات در دو دهه پس از انقلاب اسلامی در استان خوزستان ۱۰۱

نشریات را زبان فارسی - عربی با ۲ عنوان (۲۸/۵۷ درصد) در سال ۱۳۷۸ و کمترین تعداد بطور یکسان ۱ نشریه (۱۴/۲۹ درصد) را در بر می گیرد با توجه به تصویر داده ها ، ۵ نشریه به زبان مذکور منتشر شده اند. بیشترین نشریات به زبان فارسی، ۲ عنوان (۳۳/۳۳ درصد) در سال ۱۳۷۳ و ۲ نشریه در سال ۱۳۷۷ و کمترین آنها ۱ با عنوان (۱۶/۶۷ درصد) در سال های ۱۳۷۸ و ۱۳۸۰ منتشر شده اند. این امر تأثیر زبان فارسی به عنوان زبان رسمی و زبان عربی به عنوان زبان دینی کشور را در زمینه های علمی، فرهنگی و اجتماعی نشان می دهد.

جدول شماره ۱. توزیع فراوانی نشریات بخش خصوصی از نظر تعداد ، دوره انتشار ، زبان ، گستره ی توزیع و محل نشر از

سال ۱۳۸۱-۱۳۵۸

سال نشر	تعداد نشریات		هفته نامه		ماهنامه		فصلنامه		دوره انتشارات		فارسی		عربی - فارسی	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱۳۷۳	۷	۰.۳۵	۲	۲۰	۰	۰	۰	۰	۲	۱۵/۴۸	۲	۳۳/۳۴	۰	۰
۱۳۷۴	۱۰.۳	۵/۱۰	۱	۱۰	۰	۰	۰	۰	۱	۷/۶۹	۰	۰	۱	۱۴/۲۹
۱۳۷۵	۱۰.۶	۵.۳۵	۱	۱۰	۰	۰	۰	۰	۱	۷/۶۹	۰	۰	۱	۱۴/۲۹
۱۳۷۶	۳.۸	۳/۵۶	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۳۷۷	۱.۱	۷/۶۸	۲	۲۰	۰	۰	۰	۰	۲	۱۵/۵۱	۲	۳۳/۳۳	۰	۰
۱۳۷۸	۳.۶	۸.۰۷	۱	۱۰	۱	۵۰	۰	۰	۳	۲۴/۰.۸	۱	۱۶/۶۷	۲	۲۸/۵۷
۱۳۷۹	۳.۳	۱۷/۹۱	۰	۰	۱	۵۰	۰	۰	۱	۷/۶۹	۰	۰	۱	۱۴/۲۹
۱۳۸۰	۴.۳	۱۵/۱۰۱	۲	۲۰	۰	۰	۰	۰	۲	۱۵/۳۸	۱	۱۶/۶۷	۱	۱۴/۲۹
۱۳۸۱	۷.۵	۳۲/۵۶	۱	۱۰	۰	۰	۰	۰	۱	۷/۶۹	۰	۰	۱	۱۴/۲۹
جمع	۳۰.۳	۱۰۰	۱۰	۱۰۰	۲	۱۰۰	۱	۱۰۰	۱۳	۱۰۰	۶	۱۰۰	۷	۱۰۰

سال نشر	زبان		سراسری		خوزستان		منطقه ای		گستره توزیع		اهواز		دزفول		محل نشر	
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
۱۳۷۳	۱۵/۳۸	۲	۲۰	۱	۱۴/۲	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۵/۳۸
۱۳۷۴	۱۵/۳۸	۲	۲۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۷/۶۹
۱۳۷۵	۱۵/۳۸	۲	۲۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۷/۶۹
۱۳۷۶	۱۵/۳۸	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۳۷۷	۱۵/۳۸	۲	۰	۰	۲۸/۴	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۵/۳۸
۱۳۷۸	۳۳/۰۸	۲	۴۰	۲	۱۴/۲	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۳۳/۰۸
۱۳۷۹	۱۵/۳۸	۲	۲۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۷/۶۹
۱۳۸۰	۱۵/۳۸	۲	۰	۰	۲۸/۴	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۵/۳۸
۱۳۸۱	۱۵/۳۸	۲	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۷/۶۹
۱۰۰	۱۰۰	۱۳	۱۰۰	۱	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

از نظر گستره توزیع: بخش خصوصی دارای سه گستره توزیع سراسری، گستره توزیع در خوزستان و گستره منطقه ای بوده است. بیشترین گستره توزیع سراسری ۲ نشریه (۴۰ درصد) در سال ۱۳۷۸ و کمترین آن ۱ نشریه (۲۰ درصد) در سال های ۱۳۷۳، ۱۳۷۴ و ۱۳۷۹ می باشد. گستره توزیع در خوزستان شامل ۲ نشریه (۲۸/۴ درصد) در سال ۱۳۷۷ و ۲ نشریه در سال ۱۳۸۰ بوده است. کمترین آن نیز ۱ نشریه (۱۴/۲ درصد) در سالهای ۱۳۷۳، ۱۳۷۵ و ۱۳۷۸ می باشد. کمترین گستره توزیع در این بخش، شامل توزیع منطقه ای با ۱ عنوان در سال ۱۳۸۱ می باشد. روی هم رفته هر سه گستره توزیع شامل ۱۳ عنوان نشریه می باشد که در این میان

گستره توزیع در خوزستان، بیشترین تعداد را با ۷ عنوان دربر می‌گیرد. از لحاظ محل نشر، فقط شهرستانهای اهواز و دزفول فعال بوده‌اند. بیشترین نشریات با ۲ عنوان (۱۶/۶۷ درصد) در سالهای ۱۳۷۷، ۱۳۷۸ و ۱۳۸۰ و کمترین نشریات با تعداد ۱ عنوان (۸/۳۳ درصد) مربوط به چهار سال ۱۳۷۴، ۱۳۷۵، ۱۳۷۹ و ۱۳۸۱ می‌باشد. در شهرستان دزفول نیز تنها ۱ نشریه منتشر شده است. مطبوعات حاوی روزآمدترین اخبار و اطلاعات و سهل الوصولترین رسانه‌ها در جوامع بشری به شمار می‌روند، مشروط بر اینکه از هرگونه تخریب فرهنگی آنها به هر دلیل ممانعت به عمل آید. در این رابطه یافته‌ها نشان می‌دهند در بخش خصوصی از مجموع ۱۳ عنوان نشریه، ۳ نشریه (۲۳/۰۷ درصد) به صورت هفته‌نامه در سالهای ۷۹-۱۳۷۴ و در سال ۸۲ توقف نشر داشته‌اند و ۱۰ نشریه نیز (۷۶/۹۲ درصد) بدون توقف نشر بوده‌اند. همانطور که پیشتر نیز گفته شد، وضعیت تعداد نشریات در بخش خصوصی تحت الشعاع اوضاع و احوال و شرایط اجتماعی، اقتصادی و سیاسی دارای بحرانها و فراز و نشیب‌هایی بوده است که بخش دولتی نیز از آن مستثنی نمی‌باشد، گو اینکه تأثیر امتیاز تخصیص اعتبارات دولتی نسبت به بخش خصوصی را در این رابطه نمی‌توان نادیده انگاشت. لذا باتوجه به داده‌های بدست آمده مشخص می‌شود که در بخش دولتی روند نشر از سال ۱۳۵۸ تا سال ۱۳۶۷ راکد و طبق داده‌های جدول شماره ۲ انتشار مجلات از سال ۱۳۶۸ با فراز و نشیب‌های خاص خود آغاز شده است. بیشترین تعداد از مجموع ۲۹۴ شماره در این بخش ۵۸ شماره (۱۹/۷۳ درصد) در سال ۱۳۸۱ و کمترین آن بطور یکسان ۱ شماره در سالهای ۱۳۵۹، ۱۳۶۱ و ۱۳۶۴ می‌باشد.

حرّی نیز شرایط فوق‌الذکر را تأیید می‌کند و اظهار می‌دارد که وضعیت نشریات در ایران نشان می‌دهد که فراز و نشیب در آغاز یا انجام مجلات پس از انقلاب چشمگیر می‌باشد (حرّی، ۱۳۷۶).

جدول شماره ۲. توزیع فراوانی نشریات بخش دولتی از نظر تعداد، دوره انتشار، زبان، گستره‌ی توزیع و

محل نشر از سال ۱۳۸۱-۱۳۵۸

سال نشر	تعداد نشریات		هفته نامه		ماهنامه		فصلنامه		سالانه		دوره انتشارات	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱۳۶۸	۳	۱/۰۲	۰	۰	۰	۰	۱	۲۵	۰	۰	۱	۷/۴۹
۱۳۶۹	۱۳	۴/۴۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۳۷۰	۴	۱/۳۶	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۳۷۱	۵	۱/۷۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۳۷۲	۱۱	۳/۷۴	۰	۰	۲۸/۵۷	۲	۱	۲۵	۰	۰	۳	۲۳/۰۸
۱۳۷۳	۲۱	۷/۱۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۳۷۴	۱۰	۳/۴۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۳۷۵	۱۴	۴/۷۶	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۳۷۶	۲۹	۹/۸۹	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۳۷۷	۲۴	۸/۱۶	۰	۰	۰	۰	۱	۲۵	۰	۰	۱	۷/۴۹
۱۳۷۸	۴۶	۵/۶۵	۰	۰	۰	۰	۱	۲۵	۱۰۰	۱	۳	۲۳/۰۸
۱۳۷۹	۱۴	۴/۷۶	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۳۸۰	۱۷	۵/۷۸	۰	۰	۱۴/۳۹	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۳۸۱	۵۸	۱۹/۷۳	۰	۰	۵۷/۱۴	۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰
جمع	۲۹۴		۰	۰	۰	۷	۴	۱۰۰	۱۰۰	۱	۱۳	۱۰۰

ادامه جدول شماره ۲. توزیع فراوانی نشریات بخش دولتی از نظر تعداد، دوره انتشار، زبان، گستره

توزیع و محل نشر از سال ۱۳۵۸-۱۳۸۱

سال نشر	فارسی		فارسی - انگلیسی		زبان		سراسری		خوزستان		گستره توزیع	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱۳۶۷	۰	۰	۰	۱۶/۶۷	۱	۷/۶۹	۱	۲۰	۰	۰	۱	۸/۳۳
۱۳۷۲	۲	۲۸/۵۷	۱	۱۶/۶۷	۳	۳۳/۰۸	۰	۰	۱	۲۸/۵۷	۲	۱۶/۶۷
۱۳۷۷	۰	۰	۱	۱۶/۶۷	۱	۷/۶۹	۱	۲۰	۰	۰	۱	۸/۳۳
۱۳۷۸	۱	۱۴/۳۹	۲	۳۳/۳۳	۳	۳۳/۰۸	۲	۴۰	۱	۱۴/۳۹	۳	۲۵
۱۳۸۰	۱	۱۴/۳۹	۰	۰	۱	۷/۶۹	۰	۰	۱	۱۴/۳۹	۱	۸/۳۳
۱۳۸۱	۲	۴۲/۸۶	۱	۱۶/۶۷	۴	۳۰/۱۷۷	۱	۲۰	۲	۴۲/۸۶	۴	۳۳/۳۳
جمع	۷	۱۰۰	۹	۱۰۰	۱۴	۱۰۰	۵	۱۰۰	۷	۱۰۰	۱۲	۱۰۰

وضعیت دوره انتشار نشریات در این بخش نشان می‌دهد که نشریات دارای ۴ دوره انتشار هفته‌نامه، ماهنامه، فصلنامه و سالانه بوده‌اند. ۱ عنوان هفته نامه (۱۳۷۸) ۲ عنوان ماهنامه (۱۳۷۲) و ۱ عنوان ماهنامه (۱۳۸۰) و ۴ عنوان ماهنامه نیز در سال (۱۳۸۱) منتشر شده‌اند. فصلنامه‌ها نیز با ۱ عنوان، مربوط به ۴ سال ۱۳۶۸، ۱۳۷۲، ۱۳۷۷ و ۱۳۷۸ بوده‌اند. دوره انتشار سالانه‌ها نیز شامل ۱ نشریه در سال ۱۳۷۸ می‌باشد. به نظر می‌رسد بیشترین دوره انتشار را ماهنامه‌ها با ۷ عنوان و کمترین آنها را سالانه‌ها و هفته‌نامه‌ها با ۱ عنوان در بر می‌گیرد. در بخش دولتی زبان نشریات، به دو زبان فارسی و فارسی - انگلیسی اختصاص دارد، که ۲ عنوان به زبان فارسی در سال ۱۳۷۲ و ۱ عنوان در سالهای ۱۳۷۸ و ۱۳۸۰ منتشر شده‌اند. ۳ عنوان نشریه به فارسی نیز بیشترین تولید نشر را در سال ۱۳۸۱ دارا بوده‌اند. بیشترین نشریات به زبان فارسی - انگلیسی، ۲ عنوان در سال ۱۳۷۸ و کمترین آن عنوان، هرکدام در سالهای

۱۳۶۸، ۱۳۷۲، ۱۳۷۷ و ۱۳۸۱ منتشر شده اند. از مجموع ۱۳ عنوان نشریه اعم از فارسی و فارسی انگلیسی، ۷ عنوان به زبان فارسی و ۶ عنوان به زبان فارسی-انگلیسی بوده است. از دو گستره توزیع سراسری و گستره خوزستان در بخش دولتی بیشترین گستره توزیع سراسری ۲ عنوان در سال ۱۳۷۸ و کمترین گستره توزیع ۱ عنوان در سالهای ۱۳۶۸، ۱۳۷۷ و ۱۳۸۱ می باشد. بیشترین گستره توزیع در خوزستان نیز ۳ عنوان در سال ۱۳۸۱ و ۲ نشریه در سال ۱۳۷۲ بوده است. کمترین نشریات با ۱ عنوان در سالهای ۱۳۷۸ و ۱۳۸۰ منتشر شده اند. اینطور به نظر می رسد که در هر دو بخش تعداد نشریات از نظر گستره توزیع سراسری با ۵ عنوان دارای تولیدی یکسان می باشند و گستره توزیع در خوزستان با دارا بودن ۱ نشریه بیشتر از بخش دولتی تولید داشته است. یعنی تولید بخش دولتی ۱۲ عنوان و بخش خصوصی ۱۳ عنوان. از نظر محل نشر نیز نشریات بخش دولتی ۱۰۰٪ در مرکز استان (اهواز) منتشر شده اند. همانگونه که در بخش خصوصی مطرح شد، نشریات گاه به اقتضای سرشت وجودی خود و گاه بنا به دلایل اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و غیره دستخوش رکود، افت و گاه رونق می گردند، لیکن برهه زمانی مورد بررسی (جدول شماره ۲) مشخص می نماید که نشریات در سالهای آغازین تا پایان جنگ تحمیلی (۱۳۶۷) همچنان راکد و پس از آنکه سازندگی و بازسازی خرابی های ناشی از جنگ سرلوحه برنامه های دولت قرار می گیرد، بخشی از این برنامه ها به حوزه فرهنگ، خاصه انتشارات معطوف شده است، اگرچه رشد نشریات از حد مورد انتظار کمتر می باشد و در بعضی سالها ناهماهنگی زیادی در انتشار آنها هویداست ولی همچنان انتشار آنها ادامه داشته است.

بررسی ها نشان می دهد عمر متوسط مجله در ایران اندکی کمتر از ۸ سال است و همانا در اوان کودکی عمرشان به پایان می رسد، در این رابطه عواملی مانند توقف یا رکود مجلات در ارتباط با مدیریت آنها، بودجه و سرمایه مجلات و نگرش مسئولان فرهنگی نسبت به پدیده مجله نمود می یابد (حری، ۱۳۷۸). در بخش دولتی از مجموع ۱۳ نشریه، ۸ نشریه (۶۹/۷ درصد)، از جمله ۳ ماهنامه، ۱ دو هفته نامه، ۳ فصلنامه و ۱ دوره سالانه تا سالهای ۱۳۸۱ توقف نشر داشته اند. بیشترین توقف در خصوص سه نشریه پیام فولاد (ماهنامه، صنایع فولاد)، رویداد (دو هفته نامه، صنایع فولاد) و طوبی (ماهنامه، کمیسیون زنان- استانداری) در سال ۱۳۷۸ بوده است که در حال حاضر از سه نشریه یاد شده فقط نشریه پیام فولاد در حال حاضر

فعال می باشد. در مجموع طی ۱۹ سال متفاوت تا سال ۱۳۸۱، نشریات دارای توقف نشر بوده اند. تعداد نشریات مذکور نیز به دلیل اطلاعات پراکنده، در این بررسی گنجانده نشده اند.

زمینه های موضوعی نشریات بعد از انقلاب اسلامی در استان خوزستان چگونه می باشد؟ عمده نشریات خوزستان به لحاظ ناهمگن بودن مخاطبین آنها، دارای موضوعات عمومی می باشند. لذا تجزیه و تحلیل آماری در مورد آنها میسر نگردید.

وضع تحصیلات ناشران (مدیران مسئول) در استان خوزستان چگونه می باشد؟

علیرغم این موضوع که میزان تحصیلات می تواند یکی از عوامل مؤثر و دارای بار معنایی بالا در روند فعالیتهای فرهنگی خاصه کار نشریات و انتشار با کیفیت آنها باشد، لذا این مورد نیز بی تأثیر از موانع و مشکلات دوره مورد بررسی نبوده است. یافته ها نشان می دهند که در بخش خصوصی از میان ۵ مقطع دیپلم، کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا، بالاترین درصد مربوط به ۴ ناشر (۱۶/۷ درصد) در مقطع کارشناسی ارشد و کمترین آنها با ۲ ناشر هرکدام (۴/۲ درصد) مربوط به مقاطع دیپلم و کاردانی می باشد. در بخش دولتی نیز ۶ ناشر (۲۵ درصد) در مقطع دکترا و کمترین مورد ۳ ناشر (۱۲/۵ درصد) در مقطع کارشناسی ارشد بوده است. در مقاطع دیپلم و کاردانی نیز فعالیتی از این نظر مشاهده نمی گردد.

موانع و مشکلات عمده ناشران بعد از انقلاب اسلامی در استان خوزستان کدامند؟

نتایج حاصل از بررسی ها نشان می دهند که مشکلات عمده نشر در بخش خصوصی، ایجاد چاپخانه و نبود امکانات چاپ، عدم حمایت مادی دولت، ایجاد تعاونی، حمایت مطبوعات از هم صنفی ها، نیروهای حرفه ای و متخصص، برگزاری دوره های آموزشی، ایجاد تعاونی توزیع، عدم استفاده از فناوری در کار نشر، عدم ترویج عادت به مطالعه، نداشتن راهبرد و برنامه ریزی مدون، تولد نشریات وابسته به ادارات محلی، وجود دخالت های بیمورد و بالاخره کمبود نیروی انسانی بوده است. از ۱۷ مورد یادشده بیشترین مشکل به ترتیب عدم حمایت مادی دولت از سوی ۴ ناشر (۱۹ درصد)، نداشتن راهبرد و برنامه ریزی مدون از سوی ۳ ناشر (۱۵/۸ درصد) و بالاخره ۲ ناشر (۹/۱ درصد) به مشکل ایجاد چاپخانه، نبود امکانات چاپ و ایجاد تعاونی و تعاونی توزیع و عدم فرهنگ روزنامه خوانی (۹/۵ درصد) و سرانجام کمبود نیروی انسانی (۱۸/۲ درصد) اشاره نموده اند.

کمترین موانع نیز از سوی ۱ ناشر (۴/۵ درصد)، حمایت مطبوعات از هم‌صنفی‌ها، استفاده از فن‌آوری، مطلوب نبودن مطالب، بوروکراسی اداری و وجود دخالت‌های بی‌مورد مطرح شده است. در بخش دولتی نیز همانند بخش خصوصی بیشترین عامل تضعیف‌کننده عدم حمایت مادی دولت از سوی ۸ ناشر (۳۸/۱ درصد)، ایجاد چاپخانه و نبودن امکانات چاپ (۲۲/۷ درصد)، ایجاد تعاونی و حمایت مطبوعات از هم‌صنفی‌ها، از سوی ۳ ناشر (۱۳/۶ درصد)، نداشتن راهبرد و برنامه ریزی مدون از سوی ۳ ناشر (۱۵/۸ درصد)، و بالاخره تولد نشریات وابسته به ادارات محلی از سوی ۳ ناشر (۱۴/۳ درصد) مطرح بوده‌اند. کمترین موارد هر کدام از سوی ۱ ناشر (۴/۵ درصد)، کمبود نیروهای حرفه‌ای و متخصص، برگزاری دوره‌های آموزشی، تعاونی توزیع، استفاده از فن‌آوری و عدم فرهنگ روزنامه‌خوانی (۴/۸ درصد) مطرح شده است. کلیه ناشران در هر دو بخش مرتفع شدن موانع یادشده را موجب تقویت نشر می‌دانند.

آیا میان تولید انتشاراتی بخش خصوصی و دولتی بعد از انقلاب اسلامی تفاوت معنی داری وجود دارد؟

پس از بررسی وضعیت نشریات در هر دو بخش مذکور، یافته‌ها نشان دادند که به دلیل تفاوت بسیار محسوس میان متغیرهای جامعه آماری، امکان بدست دادن مقایسه‌ای به منظور نمود تفاوتی معنی‌دار میسر نمی‌باشد. شاید این موضوع بنا به سرشت عملکرد نهادهای مذکور از یک سو و از سوی دیگر کمبود جنبه‌های حمایتی گوناگونی باشد که روند انتشاراتی مدیران مسئول و صاحب امتیاز را تحت الشعاع خود قرار داده است.

بحث و نتیجه‌گیری

پس از بررسی انتشار نشریات دارای مجوز نشر در دوره بیست و چهارساله پس از انقلاب در بخش خصوصی و دولتی، نتایج در دو بخش مذکور، نشانگر آن است که یکی از دلایل بیشتر نشر خصوصی، همانا دغدغه درآمدزایی و راههای کسب درآمد بیشتر با شناخت و جذب مخاطب از طریق شناخت دیدگاههای مخاطبان می‌باشد و این در حالی است که تولید فرهنگی در این بخش با توجه به شرایط و برهه زمانی خاص، با موانع و مشکلات فراوانی مواجه بوده است. لذا نشریات در این استان مانند هر پدیده فرهنگی - اجتماعی دستخوش

فراز و نشیب های فراوانی بوده و مصداق بارز آن نتایج دوره ۵ ساله سالهای (۷۲-۶۸) می باشد که توسط حری (۱۳۷۶) ارائه شده است و وضعیت نشریات ایران را به لحاظ پراکندگی نشر، دوره انتشار و مرتبه موضوعی آنها بسیار نامطلوب یافته است. در این رابطه مواعی که علیرغم حمایت وزارتخانه و اداره کل در هر دو بخش نقش چشمگیری داشته اند، همانا نقصان کاغذ، فیلم، زینک و منفعل بودن عملکرد خانه مطبوعات به عنوان تنها نهاد فعال در کار نشر می باشد، با این تفاوت که بخش دولتی به دلیل تخصیص حمایت مالی و اعتبارات دولتی کمتر دچار دغدغه مالی بوده و انگیزه درآمدزایی نیز در آن کمرنگ می باشد. از سوی دیگر نشر دولتی مخاطب عام نداشته و مسائل قومیتی و فردگرایی نیز در آن مشاهده نمی گردد. شاید اگر مدیران مسئول نشریات، فرآیندی جهت قوت انگیزه تشکیل تعاونی را جایگزین عدم خودباوریشان نمایند، بتوان تغییر قابل ملاحظه ای در تقویت عملکرد نشر مجلات مشاهده نمود. قانونمندی نیز در این بخش پررنگتر و توجه مدیران مسئول در درجه اول به اهداف سازمانی معطوف می باشد. لذا شاید ضعف نشر دولتی در عدم آگاهی برخی مدیران و سلسله مراتب پیچیده اداری آن باشد. محسنی (۱۳۸۱) نیز در پژوهشی مسائل درون و برون سازمانی مجلات علمی را، مشکلات اقتصادی، فنی، سیاسی و حقوقی می داند که همانا مسائل مزبور در این روند از رکود، ناهماهنگی، نوسانات و سیر صعودی و نزولی نشر حکایت دارد. احمدی فصیح (۱۳۸۲) نیز در پژوهش خود به عدم اجرای صحیح قانون واسپاری، کمبود فضا و نیروی انسانی، تجهیزات و نیز عدم استقلال بودجه خرید نشریات در کتابخانه جمهوری اسلامی ایران اشاره دارد. احتمالاً عوامل متعددی نظیر انقلاب فرهنگی، جنگ تحمیلی، اقتصاد دولتی و حمایت یارانه های دولتی و بالطبع بوجود آمدن ناشرانی غیرمتعهد و متکی به حمایت دولت، عدم لغو امتیاز مجوز نشر و عدم انعکاس افکار عمومی از سوی نشریات، عدم آموزشهای مستمر برای ناشران و کمرنگ بودن نقش دولت در کار نشر و حمایت مادی از ناشران، گرانی مواد اولیه چاپ و به ضرر قاطع نبود سیاستگزاری و برنامه ریزی مدون، در نتایج این روند تاثیر بسزایی داشته است. متعاقباً پژوهشهای خارجی نیلور، روبو و کید (۲۰۰۱) جهت بهبود زمینه های موضوعی و کیفیت رتبه بندی موضوعی نشر مجلات به لزوم استفاده از نشر الکترونیکی در راستای تسهیل در دسترسی سریع به اطلاعات، خاصه در کتابخانه ها می باشد. لذا با توجه به نتایج یاد شده، خاصه آنجا که ۴ صدم درصد از بودجه کشور متعلق به امور فرهنگی می باشد، نتایج بدست آمده تفاوت معناداری را نشان می دهد.

پیشنهادها

۱. شایسته است تحقیق جامعی توسط وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و متخصصین امر در خصوص بنیان و زیر ساخت نشر و عوامل مؤثر در ایجاد زیرساخت نشر مورد بررسی قرار گیرد.
۲. پیشنهاد می شود با توجه به بررسی به عمل آمده در زمینه موضوعی وضعیت انتشارات در بعد از انقلاب اسلامی در استان خوزستان، تحقیق دیگری نیز در رابطه با مقایسه وضعیت نشر مجلات قبل از انقلاب اسلامی در این استان انجام گیرد و نتایج این هر دو نیز با یکدیگر مقایسه شود.
۳. استفاده از فناوری جدید و ایجاد بانک ها و پایگاه های اطلاعاتی پیشرفته به منظور تسهیل و تسریع در امر اطلاع رسانی و ایجاد سیستم اطلاع رسانی کارآمد جهت آگاهی ناشران از انتشارات یکدیگر.

فهرست منابع

- احمدی فصیح ، صدیقه (۱۳۸۲). مسائل و مشکلات نشریات ادواری فارسی موجود در بخش نشریات ادواری کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه کتاب، دوره چهارم، شماره ۱، ص ۴۸-۳۵.
- حری، عباس (۱۳۷۶). بررسی وضعیت مجلات منتشر شده در ایران در طول برنامه پنجاهه اول توسعه (۶۸-۷۲) کتابداری، ۲۷ و ۲۶، ص ۳۷-۲۱.
- حری، عباس (۱۳۷۸). عمر مجلات. اطلاع رسانی : نظام ها و فرآیندها. تهران: نشر کتابدار: ص ۱۷۲ - ۱۷۰.
- محسنی، منوچهر (۱۳۸۱). بررسی مسائل درون سازمانی و برون سازمانی مجلات علمی در ایران. کتابداری ، سال سی و ششم ، ۳۹ : ۶۹ - ۴۱.
- واحدی، محمد منصور (۱۳۸۰). مصاحبه حضوری.
- Kidd, Tony (2001). "Electronic journals management, Some problems and solutions in managing information science, 4 (10) PP. 25-26,31
- Naylor, 1. B. (2001). "The library in the electronic age: holdings and access. Kongytaraz electronics korban: allomang elites es hozzaferes. Tudoman you es muak Tajekoztatas, 48 (2), pp. 6-71
- Robu and others (2001). Zool. Improving standards in the scientific biomedical community in Romania by using journal ranking to improve journal quality. Health Information and Libraries Journal, 18(2): 91-8